

JACINT VERDAGUER I CERVERA

-|-

DEL "DIETARI" DE MOSSÈN CINTO

Isidor Cònsul

NOTA PRÈVIA D'ACLARIMENT

Un grapat d'anys enrere, compto que devia ser el 1977, vaig entretenir una part de l'estiu posant ordre als papers personals de Valeri Serra i Boldú conservats a la casa de Bellpuig on va viure. Carme Serra i Forné, la seva filla, havia orientat l'existència a vetllar la memòria del pare, i els havia guardat amb un zel i una dedicació similars als de les vestals respecte del foc sagrat. Cartipàs rere cartipàs, ara una capsa de cartó i després una de fusta, primer un armari i en acabar un bagul de les golfes, aquelles setmanes d'agost em van rodar lleugeres com un pensament feliç. De tant en tant, entre plecs esgrogueïts de factures, tiquets de la bàscula municipal i rebuts de contribució, la sort em posava a les mans rareses bibliogràfiques com ara primeres edicions de Verdaguer, manuscrits inèdits de Serra i Boldú, correspondència amb el sacerdot integrista Pey i Ordeix, retalls de diari de finals del XIX, exemplars quasi nous de "La Creu del Montseny" i publicitat del *Llibre d'or del Rosari a Catalunya*. Un dels darrers dies, quan ja donàvem la feina per enllestida, d'un fons d'armari va sortir un d'aquests cartipàs que es lliguen amb betes que duia enganxada una etiqueta, sobre les aigües negres i blanques de la tapa superior, amb la inscripció "Mossèn Cinto". De dins, en promíscua convivència, van sortir cartes de Verdaguer a Serra i Boldú, amb aquella cal·ligrafia inconfusible dels darrers anys del poeta, retalls de premsa dels Jocs Florals de Lleida de 1901 i unes notes de dietari que no eren escrites en lletra de Verdaguer, però es referien, dia a dia, als afers de mossèn Cinto per les terres del ponent català. El plec era d'una vintena de quartilles ratllades, amb el traç net i primmirat de Serra i Boldú, i de seguida em vaig adonar que eren còpia de l'original de Verdaguer i que pertanyien, segurament, a les llibretes d'aquell diari íntim que es dóna per perdut. La devoció de Serra i Boldú per mossèn Cinto i els anys de tracte amistós a Barcelona, poc abans de la seva mort, li hauria permès accedir a aquestes notes personals referides a Lleida i copiar-les amb la idea, goso suposar, per part del folklorista urgellenc, de preparar algun treball literari sobre les estades de Verdaguer per terres de ponent.

A mida que l'esguard m'avançava per la lletra elegant del folklorista, el cor se m'anava accelerant fins que, tot d'una, vaig aturar la lectura per demanar a la Carme Serra que em deixés fotocopiar les quartilles de la troballa. Em devia trair l'entusiasme i potser un excés de vehemència, perquè la bona dona va recelar de seguida. Se'm devia escapar que suposava que pertanyien al dietari perdut de Verdaguer... el cas és que, de cap manera, no va voler que aquells papers sortissin de casa seva. Només vaig aconseguir, després d'insistir-hi fins a fer-me pesat, que me'ls deixés copiar en una llibreta.

Van córrer el temps i els anys, i Carme Serra i Forné, enfonsada en la vellesa i delicada de salut passà el darrer tram de la vida en una residència, a Bellpuig mateix, on morí l'any 2000. L'estiu passat m'ho vaig fer venir bé per visitar l'arxiu aprofitant que l'Ajuntament havia comprat la casa del folklorista amb la voluntat de bastir-hi un espai cultural per a la Vila. Em malfiava de la còpia que jo mateix havia fet i volia, ara sí, fotocopiar aquelles quartilles que, en lletra de Valeri Serra i Boldú, detallaven les visites de Verdaguer a Cervera, l'any 1892 i a Lleida, l'any 1901, entre d'altres. Quina no fou la meva decepció en comprovar que, per més que buscava, aquell cartipàs embetat amb l'enganxina i el nom de "Mossèn Cinto" no sortia per enlloc. Els treballs de classificació que jo mateix havia començat el 1977 ara s'havien arrodonit amb una catalogació sistemàtica i tots els papers hi eren ben endreçats. Tot i això, a primer cop d'ull m'havia semblat veure-hi menys material del que recordava i, sobretot, em sabia greu que no hi hagués rastre del cartipàs del meu somni. La noia que en tenia cura em va comentar que, anys enrere, la senyora Carme havia repartit una part del fons entre els seus nebots i parents, i que aquells papers, en el benentès que existissin, s'havien de buscar en altres indrets.

No m'ha vagat, fins ara, de fer-ho; però, la darrera Setmana Santa, a Cervera, l'atzar em va fer ensopegar amb la llibreta de la còpia apressada de 1977. Vaig tornar a llegir-hi les notes i m'he decidit a publicar-ne una part en l'avinentesa que, enguany, en fa cent de la mort de Jacint Verdaguer. M'he limitat, només, a transcriure el que vaig copiar, he esmenat errors que suposo derivats de l'atabalament febrós d'aquelles hores, he sistematitzat l'ortografia per fer-ho més entenedor i he posat algunes notes de peu de pàgina per aclarir conceptes. I aquí ho teniu.

I.C.

+

Cervera, 5 de febrer de 1892

Jesús, Josep i Maria, siau sempre en ma companyia!

Arribo mig quart abans del toc de l'Àngelus. Lo viatge, més llarg que no comptava i que no recordava de la primavera de l'any passat quan vinguí per primera volta. Lo tren ha sortit de Barcelona a vuit hores del matí, però ha fet una llarga aturada a Manresa, més d'una hora, on la meva pobra ànima, aquests mesos sempre abatuda, s'ha esplaiat a l'ombra de la sagrada muntanya de Montserrat. De Manresa a Cervera, la màquina semblava mandrejar lenta i dificultosa, com si li costés gran esforç guanyar aquests costers gelats de la Segarra. A l'estació m'esperava lo simpàtic senyor Josep Costa, que Déu li ho pac. Com li ho agrasc! Ha cuitat a oferir-me una cambra en sa llar. Pobre de mi! Però jo voldria passar de puntetes, com a l'any passat, que ni tan sols saludí els sacerdots de la parròquia i passí, d'incògnit, arrecerat al niu de la dispesa que hi ha prop de la Universitat on estudià lo nostre gran Balmes. Que només que fos pel veïnatge de les pedres que el vegeren, me semblava que mon esperit quedava reconfortat a la llum de sa intel·ligència sublim. Servo bon record de la discreta tranquil·litat que trobí mesos enrera a Cervera i ara, la meva ànima atribolada, torna a buscar-hi gotes de consol i de pau en el bàlsam de la Vera Creu ...¹

Escric des d'una cambra amb vistes a la Universitat, lloat sia Déu! M'he desfet tan bé com he pogut de l'ofertament del senyor Costa. Ja el recomaní², com em demanà per carta, a mon estimat protector don Claudi López, però em penso que li han donat allarguis. He mirat de ser-li complimentós i amable, però m'he estimat més tornar a aquesta dispesa de la plaça de Sant Miquel, nom sempre dolç a més orelles per la recordança del venerable Sant Miquel dels Sants, patró de Vic. Potser he fet malament de rebutjar una cambra particular, tan

¹ A l'església parroquial de Santa Maria de Cervera s'hi guarda un estella de la creu de Jesús, un *lignum crucis*, que ha estat objecte d'una gran devoció popular d'ençà 1540. Vegeu l'opuscle *Resumen historico del Santísimo Misterio de Cervera. Recuerdo del Cuarto Centenario 1540-1940*. Editorial Casullera. Barcelona, 1940. Els dia sis de febrer s'hi celebra la festa del Sant Misteri que es refereix a dos prodigis d'aquest *lignum crucis*: les gotes de sang que van sortir de l'estella quan es va fragmentar per donar-ne un tros per a l'església parroquial d'Artesa de Segre, i la impossibilitat de tallar-ne un altre bocí, el sis de febrer de 1540, quan se'n volia fer donació per a l'església del Tarròs.

² Manresà d'origen i afecionat a la poesia, Josep Costa i Garriga s'havia establert a Cervera on treballava de comptable. Conegué Verdaguer en la visita que el poeta féu a Cervera l'any anterior i li va escriure una carta, datada el 7 de maig de 1891, on, a banda d'enviar-li material literari propi, i un sermó imprés de part de mossèn Joan Maringot, cercava recomanació per a ingressar com a sobrecàrrec o majordom a la "Compañía

demanades aquests dies que la ciutat acull un riu de peregrins. Que Déu m'ho perdoni si és així! També m'he permès, en confiança, remarcar-li ma intenció de passar desapercebut, com l'any passat. No pas amagat com un malfactor com ell deia en la seva carta, però, si pot ser, sense donar gaires explicacions. Sol, en la calma i quietud que anhelo per enfortir mon esperit trasbalsat, i sense haver de barrejar aquests dies, que voldria de recolliment, amb la fama esfulladissa que em trompeteja com a poeta.... Com l'any passat, quan m'adoní que a la mestressa de la fonda no li deia res mon nom i es limità a apuntar-lo, com ha fet avui, en la grossa llibreta del registre de viatgers. Em temo, però, que enguany les coses no vagin de la mateixa manera.

L'estança és endreçada i humil, he deixat mes pobres pertinences a l'armari i escric mes primeres impressions abans de dinar. Sols un mos, que avui és dia de dejuni i vull preparar mon cos per a la imposició de la sagrada relíquia.

Mostrau-me, Senyor, el camí que busca mon pobre cor atribolat!

Passada la mitjanit.

-Christum Regem,/ pro nobis in Cruce exaltatum./ Venite, adoremus -

Gràcies, Déu meu, per la vetlla d'aquest vespre en lo temple de Santa Maria. Com agraeix mon esperit, abatut de llarga i penosa malaltia, el bàlsam dels nocturns que hi he escoltat! En diuen *Completes* i és una música sagrada amb passades de toc de festa i tonades populars que es mesclen amb la solemnitat de les formes clàssiques. Lloat sia Déu! Tal com jo mateix he assajat en mos pobres esplets de poesia!

Volguí fer-me fonedís, en acabar la funció, i retirar-me a la dispesa, però lo senyor Josep Costa que no m'ha deixat de petja, insistí que havia de conèixer los sacerdots de la parròquia, lo rector Joan Marigot i lo simpàtic mossèn Pinós, a qui hem saludat en la sagristia. He demanat pels autors d'aquestes *Completes del Sant Misteri* i m'han parlat amb gran amor dels venerables sacerdots cerverins que les van compondre, mossèn Joan Pont i mossèn Salvador Vidal, que no fa gaires anys que van morir. Al cel sien! Lo senyor rector ha explicat que van ser criticats pel fons teatral de la composició i que lo pobre mossèn Pont només sabia argumentar que l'únic objecte havia estat atraure fidels a l'església, lloat sia Déu! Tant com n'ha menester aquest temps malalt que vivim! Que ingrát, lo món, a l'hora de pagar lo bé! M'he esplaiat agraint-los la cerimònia, he demanat detalls dels prodigis goridors

Trasatlántica". Vegeu *Epistolari de Jacint Verdaguer*. Edició a cura de Josep M. de Casacuberta i Joan Torrent i Fàbregas. Volum VIII (1892-1894). Editorial Barcino. Barcelona, 1984 Carta n. 848.

del Sant Misteri i els he confiat que jo mateix n'he sentida la força, aquest vespre, amb la *Vera Creu* presidint lo temple, ple de gom a gom, i com he notat reverdir en món cor l'esperança en lo futur del món catòlic. Sobretot en veure uns fidels tan enfervorits cantant el fragment del tercer nocturn que deu ser més popular: *Sicut Moyses exaltavit / serpentem in deserto...*

La discreció no és virtut del senyor Costa. A mitja conversa amb los sacerdots ha entrat a la sagristia amb tres altres senyors que han començat d'afalagar-me per ma pobra obra literària. Són tres notables d'esta ciutat de Cervera, lo jove Faust de Dalmases³, baró del Bollidor, i los senyors Miquel Jané i Joaquim de Pedrolo. Ja veig que aquests dies que volia de solitud se'm regiraran del tot! No han trigat a demanar-me, com prou hi estic acostumat, la caritat d'uns nous goigs de lloança al Sant Misteri. Pobre de mi! Com podré complaure'ls, ara que ma musa és muda i estroncada la deu de ma inspiració? Jesús, Josep i Maria siau sempre en ma companyia!

He provat, en la solitud de ma cambra, d'escriure unes posades. Però veig que no me'n sortiré. Cada dia ma inspiració es més pobra i més limitat mon escàs enteniment. Ja no ragen com abans mos esponerosos esplets de poesia i els somnis alats de la joventut em semblen acabats de tot:

Relíquia de la Creu vera
que de Roma nos vingué,
Sant Misteri de Cervera
conservau la nostra fe.
Conservau la nostra fe
Sant Misteri Gloriós.

Eixa relíquia sagrada
de Roma va ser portada
per un soldat (...)

Per lo poder divinal
fou obligat lo dimoni
a que donàs testimoni
de son valor infinit

³ En carta de Verdguer a Faust de Dalmases, el dia 17 d'octubre de 1892, el poeta s'excusava de no haver pogut escriure una posada *ni veig possible escriurela de molt temps, com no puc ocupar-me d'altres molts assumptos que voldria. Alabat sia Déu. Si puch, algun dia no me n'oblidaré. Vegeu Epistolari de Jacint Verdguer. Volum VIII (1892-1894). Op. cit. Carta 917.*

Quan Jesús morí en la Creu
son cap (sobre d'ell) en ella tenia
i eixa reliquia bevia (aquella sang sense preu)
amb la sang del mateix Home-Déu⁴.

Sempre el mateix, Déu meu! Se m'han acabat los versos i no faig més que repetir-me. Si un dia l'enganyosa poesia m'ensenyà a bastir móns, ara mos somnis són acabats. M'hauria agradat oferir-los demà, a l'hora de dinar un primer borrador dels goigs. Perquè no han parat d'insistir fins que he acceptat que dinaria amb ells a casa de don Joaquim de Pedrolo. No m'agraden les posades que m'han sortit i em cansa lo que dic perquè sempre dic les mateixes coses...

Sagrat Cor de Jesús, en vos confio.

.....

+

Cervera, 6 de febrer de 1892

Oh Creu, salveu-nos!

Havent dinat ...

Mon Déu i mon tot, per què m'heu posat davant d'una prova com la d'avui? Per què m'heu retornat de cop a un passat tan desagraït i miserable? Per quin atzar la vostra providència m'ha passejat per unes pàgines que més m'hauria estimat no haver de llegir mai? Per què em feu dubtar de mon millor amic? Per què? ... Prou que ho sé que los vostres designis són inescrutables, Senyor, però més m'hagués valgut no haver-me trobat faç a faç amb aquest pesat llast de tants anys enrera.

He tingut males postres després d'un dinar amable a casa dels senyors de Pedrolo, amb la taula presidida per la finor de don Joaquim i sa bella esposa, Lluïsa d'Espona, filla de Vic, que Déu guardi molts anys, flor entre les flors d'Osona, hermosa d'altres prenes físiques i morals. Recordo pla bé que, de joves, féu patir molts cors vigatans! Ja llavors, alguna llengua de serpent digué que mossèn Jaume Collell volia penjar els estudis i deixar el seminari encaterinat per la bellesa de Lluïsa d'Espona, la poncella més airosa de la plana. Sempre ho tinguí per una calúmnia, una prova més de l'enveja cap a una intel·ligència superior com la de mon estimat amic. Avui, però, de cop, tot s'ha trencat. Déu meu, per què? Per què?

Qui mal no pensa no mal fa i, a les postres, la bella Lluïsa, que encara tragina la delicada innocència del anys de joventut, creient potser que m'abelliria llegir uns versos no coneguts de mossèn Jaume, ha tret de son armariet més particular l'àlbum que lo canonge de Vic li regalà amb motiu de les seves noces amb Joaquim de Pedrolo⁵. Hi he vist l'inspirat sonet a la Universitat de Cervera que ja coneixia. Però mai no havia vist -Déu meu!- cap d'aquelles posades que traspuen la sang calenta de l'amor. A mi, l'enganyosa poesia m'ha servit per bastir móns, per fugir de la realitat a les subtileteses de la llegenda, però aquests versos de mossèn Jaume respiren per la ferida d'un cor assedegat d'amor, amb lo neguit d'una passió humana no gens dissimulada, un esperit corsecat que batega delerós rera lo joc subtil de les metàfores i amagat amb lo teixit dels símbols. No se n'ha adonat, Lluïsa d'Espona? Els ha llegit bé, aquests poemes don Joaquim de Pedrolo?

Per què, Senyor, per què?

.....

+

Barcelona, 12 de febrer de 1892

Ha passat una setmana i món esperit, que encara malalteja, es refà amb el record del bàlsam goridor, lo doll de gràcia que suposà la sagrada imposició sobre mon cap del Santíssim Misteri. I miro d'oblidar, també, los versos d'amor de mossèn Jaume a Lluïsa d'Espona. Mos ulls, Senyor, veieren altra vegada lo que mon cor somiava, la dolça Vera Creu. Amb quin goig guardo, temorós només de pensar-hi, la solemnitat del moment! Arribí trasbalsat a la parròquia, neguitejat per preguntes que no sabia respondre: a la melangiosa tristesa de ma llarga malaltia de l'esperit s'havia afegit, de cop sobte, lo tràngol per la sobretaula del dinar a casa de don Joaquim de Pedrolo. Quina agitació, Déu meu i mon tot! Volguí entendre lo que mon pobre enteniment no pot capir! Però encara em demano, Senyor, com és que mai, mai, mossèn Jaume no em digué res d'aquest assumpto? Jo que tantes de vegades li obrí mon cor adolorit, li demaní consell i li mostrí los plecs més amagats de mon esperit...

.....

⁴ Amb molt lleugeres variants, aquest esberrany de goigs per al Sant Misteri de Cervera ha estat publicat per Osvald Cardona a *Goigs i càntics de Verdaguer*. Editorial Barcino. Barcelona, 1986 (pàg 225).

⁵ El targarí Xavier Garcia, estudiós atent de l'obra literària de Manuel de Pedrolo va trobar, anys enrere, a Tàrrega, a la casa del novel·lista i entre els seus papers, aquest àlbum amb poesia epitalàmica que mossèn

NOTA DE CLOENDA

Aquest és el text del dietari de mossèn Cinto referit a Cervera. Altres fulls parlen de la seva participació als Jocs Florals de Lleida de 1901, i encara hi ha unes notes de la llarga excursió pels Pirineus de l'any 1883, en concret dels dies que passà a Boí i visità la Ribagorça. Potser els faré públics en una altra oportunitat.

(I.C.)

-II-

TRES TEXTOS DE JACINT VERDAGUER

Romi Porredon

Espigolant, mai millor dit, entre l'obra literària de mossèn Cinto, he trobat aquests dos poemes sobre "l'espígol", que em semblen molt adients per a la festa de Sant Magí. Sobretot enguany que celebrem el centenari de la seva mort (1902-2002). Hi afegeixo la torna d'una de les seves rondalles, *Qui no et conega que et compre*, ambientada a la Cervera vuitcentista d'aquells estudiants que han donat alguna pàgina de glòria a la literatura catalana com les peces teatrals de Pitarra, *Los estudiants de Cervera* (1871), i de Josep M. de Sagarra, *L'alegria de Cervera* (1932), així com la novel·la d'Alfons Maseras, *L'estudiant de Cervera* (1935).

1) *Espígol*

(Jacint Verdaguer, de *Brins d'espígol*)

Mos brins
són fins
i drets
com ciriets
de la pradella

Nois, colliu-ne
i espargiu-ne
per la capella!
daran encens
al Déu que, immens,
fa trono d'ella;
i bona olor
a qui, de cor,
sos pecats plora
i els peus hi adora
del Salvador

Noiets, colliu-ne,
d'aire espargiu-ne
que estan en flor!

.....

2) **Com espígol collit a trenc de dia**

(Jacint Verdaguer, de *Roser de tot l'any*)

Com espígol collit a trenc de dia,
los bells noms de Jesús i Maria
no passen mai pels llavis i pel cor,
no passen mai per tu, oh ànima mia,
sense deixar-hi olor.

.....

3) **Qui no et conega que et compre**

(Jacint Verdaguer, de *Rondalles*)

Si no sabeu pas de què ve aquest adagi, jo us contaré mot per mot com m'ho contaren a mi, sense guanyar-hi ni perdre. Una vegada eren una colla d'estudiants que de no sé d'on ni de quina banda anaven a la Universitat de Cervera. Com havien fet molt llarg camí en lo cavall de sant Francesc, perquè en aquell temps no hi havia camins de ferro ni galeres, tenien molta gana, i entre tots no portaven un diner ni una malla partida pel mig a la butxaca. ¿Quina en podrien fer per menjar un bocí? L'un proposa passar a l'hostal i enganyar l'hostaler, mes l'altre respon que, com ja l'havien enganyat a la vinguda, l'empresa era molt perillosa. L'altre sortia amb la idea de fer un d'ells lo malalt, i al portar-lo i al demanar a una casa de pagès acolliment per ell, sos companys podien fer córrer l'urpa; mes los venien a la memòria les malifetes que tenien sembrades per aquelles masies a on parlar d'estudiants era parlar del Serraller, i no s'hi veien en cor. En això, mentre se deien d'un a l'altre què farem i què direm per divertir la gana que els feia volar la terra, sentiren olor de pa de fleca acabat de traure del forn, i un que tenia el nas més fi digué que sentia olor de pernils i de formatge fresc. ¿Què serà, què no serà? Vegeren davant d'ells un traginer que menava una rècula de burros d'Urgell carregats, i tots los estudiants, com que tots tenien talent, endevinaren que anava a Cervera a portar queviures. Ara bé: com ho podrien fer per traure un ase de la rècula sense que ell se n'adonés? Qui te gana moltes se'n pensa. Un que en tenia més que els altres los digué: -Deixau-ho per mi.

Deixant-los a tots enrera, s'avança cap a la rècula i, llestament, i fent que no el vegés lo traginer, llevà el ronsal al darrer ase i se'l posà i anà seguint la rècula, deixant-se arrossegar una mica perquè no se n'adonés. Anà seguint, seguint, arribant a un torrent. Lo

traginer volgué abeurar la rècula i, girant-se endarrera, en comptes de l'últim ase vegé un home.

-I ara! Què és això? -exclamà tot parat de l'estranyesa que li feia, no sabent com emprendre a l'estudiant-. ¿Qui sou vos? –li digué al cap i a l'últim.

L'estudiant, molt compungit, li respongué que no era cap ase, sinó un home que, per un gran pecat que havia fet, Déu l'havia condemnat a fer d'ase una temporada, però que en aquell punt i hora se li era acabada la condemna i, deixant la figura d'ase en què ell l'havia comprat, tornava a tenir la figura o el ser primitiu d'home.

Lo traginer, que no havia tractat mai amb estudiants, se deixà ensibornar i, mogut de les llàgrimes d'aquell home que havia sigut ase (encara que no tant com lo traginer) li tragué el ronsal del coll i li digué amb una compassió que l'estrafalari estudiant no mereixia: -Anau allà on vulgau.

Si ho digué al sord no ho digué al peresós. Donant-li grans mercès per tan sospirada llibertat se n'entornà camí enrera fins a trobar a sos companys, qui estaven fent tallades del pernil i del formatge a la vora d'una font. Allí, ajudant-los en tan agradosa feina, entre tragos de vi i tallades de pernil, los contà com ho havia fet per desfer-se de la rècula i engaliar al pobre traginer. Aquest acudit de l'estudiant que havia sigut ase, fou trobat per ells digne de totes les borles d'aquella universitat.

Buides que foren les alforges, l'estudiant héroe de la festa pujà a cavall de l'ase i, voltat de sos alegres companys, continuà lo viatge cap a Cervera. Lo jument, fou venut a la porta de la vila per pocs diners a un gitano que el portà al mercat. S'escaigué de passar per allí l'innocent del traginer, i, veient i coneixent són company de tragí, se li acostà i li digué a cau d'orella:

-¿Quin pecat has tornat a fer, que tornes a ésser burro aquí? Mes, a mi no m'enganyaràs per aquesta vegada; qui no et conega que et compre.